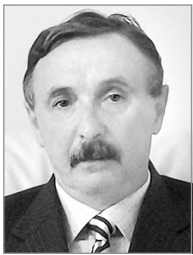

УДК 61(092)

В. С. Андрух

В. Н. Андрух

М. В. Слободян

АНТОНІЙ КЕМПІНСКІ (ENTONI, IGNACI-TADEUSZ KĘPIŃSKI): МЕДИЧНА І НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДОМОГО ПОЛЬСЬКОГО ПСИХІАТРА

В. С. Андрух, В. Н. Андрух, М. В. Слободян
Долинська центральна районна лікарня,
Івано-Франківська область

Анотація.

Стаття присвячена складному життєвому шляху, медичній, гуманітарній та науковій діяльності відомого польського психіатра-практика, психолога, філософа та вченого Антонія Кемпінскі. У його наукових роботах досліджується широке коло проблем, які стосуються не тільки психопатології, нейрофізіології, нейрофармакології, а й філософії, етнографії, психології, соціології. А. Кемпінскі прославився у світовій науці роботами з теорії інформаційного метаболізму і психіатричної аксіології. Особливо активно вчений працював в останні роки життя, коли був уже невиліковно хворий. Але його думки та ідеї переживають десятиліття і в сучасному науковому світі знаходять послідовників. Польща високо цінує праці самовідданого лікаря-психіатра і відомого вченого. Нагадаємо і українському психіатричному співтовариству про цю геніальну особистість – уродженця нашої чудової країни.

Ключові слова: життєвий шлях, медична і наукова діяльність, психіатрія, Антоній Кемпінскі.

«Самим важливим лікарством в медицині є лікар».

*Психіатр М. Балінт, Англія
(З книги «Психопатологія неврозів»
Антонія Кемпінскі).*

«У пошуках щастя є суттєвим перестати його шукати... Вирішальним при цьому являється не «є», але власне «я», так як від його конструкції залежить внутрішній і зовнішній порядок».

(Антоній Кемпінскі).

Відомий польський психіатр, учений, гуманіст, філософ Антоній Кемпінскі народився 16 листопада 1918 року в м. Долина Станіславського воєводства (тепер Івано-Франківська обл.). У 1928–1936 рр. навчався в національній гімназії ім. Бартоломія Новодворського, що у м. Кракові (Польща). Після закінчення навчання за зразкову поведінку, високу успішність та добрі якості характеру він одержав перстень з гербом Новодворського – Nalecz. До нього таку нагороду одержали лише двоє учнів. Медичну освіту А. Кемпінскі почав здобувати в Ягелонському університеті, але у 1939 р. навчання було перервано, бо розпочалася Друга світова війна.

Молодий А. Кемпінскі добровольцем вступив до Війська Польського. Його бойовий шлях був недовгим: уже в 1940 р. він потрапив у полон і пройшов угорські, французькі, іспанські концентраційні табори, пізнавши на собі всі їх незгоди і поневіряння. Пам'ять про нелюдські умови безпосереднього перебування у цих таборах з часом визначила його наукові інтереси: він почав вивчати питання впливу воєн, полону та перебування у концентраційних таборах на психіку людей.

Власний жажливий досвід став у нагоді й під час розробки програми лікування та реабілітації колишніх в'язнів концентраційного табору «Освенцим». У реалізації цієї програми він брав безпосередню участь.

Тільки у червні 1943 року, після звільнення з іспанського концентраційного табору Miranda de Ebro, А. Кемпінскі вирушив до Великобританії, де закінчив медичний факультет Единбурзького університету та 29 листопада 1946 року одержав диплом доктора медицини. У липні 1947 року він повернувся до Польщі та взявся до роботи у неврологічно-психіатричній клініці медичного колегіуму – UI, а потім працював у психіатричній клініці університету медичних наук ім. М. Коперника у Кракові. Тут А. Кемпінскі самовідданою працею реалізовував модель ідеального лікаря: за найкращий метод лікування вважав партнерські розмови з хворими, а видужання кожного з них було для нього найвищою нагородою [1; 2].

А. Кемпінскі, один із піонерів психотерапії у Польщі, був мудрою і глибоко порядною людиною, тонко відчував біль оточуючих, завжди був готовий допомогти і словом, і ділом, уміло підбирав «ключ» до кожного пацієнта та співробітника. У його діяльності органічно поєднувалися цікавість до наукових досліджень, викладацька та клінічна робота. Пацієнти ж відзначали його велику відповідальність за них, сумлінність, чесність і порядність [3; 4].

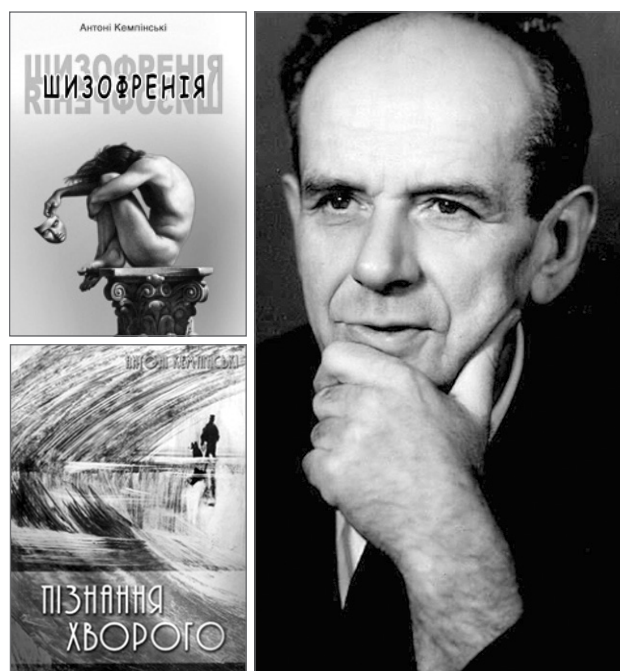
У 1949 р. А. Кемпінскі захистив докторську дисертацію за темою Zmącenie po wstrząsie elektrycznym («Наслідки після електротрав-

ми»). У 1958 р. він, стипендіат від Міністерства охорони здоров'я і соціального забезпечення Польщі, проходив подальше стажування у Психіатричному інституті Модслей у Лондоні, де під керівництвом професора О. Льюїса вивчав принципи англосакської психіатрії.

У листопаді 1963 року у Краківській медичній академії вчений отримав звання доцента, а у березні 1972 року Державна Рада присвоїла йому звання професора. А.Кемпінські також очолив кафедру та психіатричну клініку. Його лекції були дуже популярними серед студентів та молодих лікарів у Краківському та Ягелонському університетах. Він першим у Польщі запровадив у своїй клініці терапевтичні засади «відкритих дверей», що ґрунтувалися на принципах гуманістичного ставлення і поваги до психічно хворих. Пропагуючи ці засади, А.Кемпінські власним прикладом віддавався хворим безмежно, був правдивим самаритянином наших часів.

У своїх наукових роботах, що дуже скоро одержали світове визнання, вчений охоплював широке коло проблем, які стосувалися не тільки психопатології, нейрофізіології, нейрофармакології, але і філософії, етнографії, психології, соціології. Він був справжнім ученим-енциклопедистом, глибокі знання і широта наукових зацікавлень якого дозволяли використовувати у своїх роботах інформацію з різних наукових джерел. Його статті та книги відрізняються вдалим підбором аргументів і прикладів, оригінальністю та проникливістю описання ситуацій і феноменів, прозорістю стилю та силою переконання. Наукові роботи автора написані блискучою афористичною мовою, не перевантажені науковими термінами, а ідеї настільки актуальні, що не віриться, що вони написані 25–30 років тому. Прикладом цього може бути збірник есе «Екзистенціальна психіатрія», присвячений пограничним проблемам філософії, психопатології, соціології і психології, аналізу механізмів виникнення та розвитку патологічних форм людської поведінки.

А.Кемпінські написав приблизно 140 наукових праць, опублікував 9 книг, багато з них декілька разів перевидавалися, але більшість була видана лише після смерті автора [4–6]: Schizophrenia («Шизофренія»), 1972; Psychopatologia nerwic («Психопатологія неврозів»), 1973; Melancholia («Меланхолія», 1974); Psychopatia («Психопатія»), 1977; Lek («Страх») 1987; Podstawowe zagadnienia wspolczesnej psychiatrii («Основи сучасної психіатрії»), 1976; Poznanie chorego («Пізнання хворого»), 2002; Rytm zycia («Ритм життя»),

Антоній Кемпінські та деякі видання його наукових робіт

2001; Psychopatia, psychopatologia zycia seksualnego («Психопатія, психопатологія сексуального життя»), 1988. На цьому науковому доробку вчилися, вчать і ще довго будуть вчитися молоді психіатри.

У всьому світі А.Кемпінські не менш відомий ще й як автор концепції психіатричної аксіології та теорії інформаційного метаболізму. Аксіологія (від грец. αξια – цінність) – учення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, а також їх зв'язку між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини. Автор у своїх наукових працях розвивав цю ідею, що у майбутньому стало підґрунтям для розвитку науки, відомої сьогодні як соціоніка.

Термін «інформаційний метаболізм» теж народився з ідеї, висловленої і розробленої А.Кемпінські. Суть її полягає в тому, що взаємодія людини з навколишнім світом (природою, іншими людьми тощо) і ті образи, які в результаті цієї взаємодії виникають у свідомості людини, мають інформаційний характер. Як життя тіла ґрунтується на речовинному та енергетичному метаболізмі (тобто на фізичному обміні з навколишнім світом речовинами та енергією, а також будові на цій основі самого тіла), так життя психіки людини ґрунтується на інформаційному обміні. Розуміння інформаційного метаболізму є ключем до пізнання механізмів взаємодії людини з навколишнім світом, тому що дає єдину «мову» для дослідження та моделювання різноманітних процесів у всьому циклі

«навколишній світ – людина – навколишній світ». Інформаційний метаболізм – це той фундамент, на якому стоїть наука соціоніка, так само, як фізична наука ґрунтується на вивченні матерії, біологія – на вивченні «живої речовини» (за В. І. Вернадським) тощо.

Ще одним серйозним науковим доробком професора стало його співавторство у підготовці та виданні 31-го тому «Огляду медичного. Освенцим», яке двічі було номіноване на Нобелівську премію Миру та визнане найважливішим джерелом знань про медичні аспекти Голокосту. У виключно цінних роботах цього циклу (Anus mundi, «Кошмар», «Освенцимські рефлексії», «Психопатологія влади», «До психопатології надлюдини», «Рамна», «КЛ-синдром», «Голокост і пам'ять», «Медичні та психологічні ефекти концентраційних таборів» тощо) представлено наукові дослідження психічних розладів у людей після перебування у концентраційних таборах і показано, яким чином там пригнічувався рефлекс свободи у людини та її перетворення у «автомат». На відміну від багатьох психологів, науковець вважав, що більшість фашистів, які реалізовували програму знищення «неповноцінних» (на їх думку) народів, не були садистами або психічно хворими людьми. Вони були продуктом усієї тоталітарної системи третього рейху, яка перетворювала людей на вузько запрограмованих зомбі, здатних не замислюючись реалізувати маячні ідеї свого вождя.

Становлять інтерес й інші актуальні для нашого часу роботи (Dulce et decorum, No more Hiroshima, «Страх» тощо), присвячені психологічній проблемі героїки і героїзму у їх історичній динаміці. В низці праць, присвячених психотерапії та психології («Психічні травми», «Психотерапія», «За і проти екзистенціальної психіатрії» і др.), А.Кемпінські проводить глибокий аналіз підходів до вирішення різних проблем людської психіки. Сам автор глибоко переконаний, що донедавна панування картезіанського розділення психіки і соми не відповідає дійсності й гальмує розвиток психології і психопатології. Використання цього принципу призвело до того, що людина розглядалася як сума клітин і різних біохімічних показників, а не як цілісна система – надскладна, самоорганізуюча, самонавчальна.

Вчений був глибоко віруючою людиною, але свої релігійні почуття трактував як щось особисте, інтимне. Цю тему він розвинув у есе «Комплекс господа Бога», в якому представлено феноменологічний аналіз цього варіанту гострого психозу і його патологічні механізми [7].

Не можна не згадати детальніше і монографію вченого «Пізнання хворого», цікаву і корисну для фахівців-медиків різного профілю. Кожен її рядок сповнений глибоким змістом основних засад лікарської професії: вміння налагодити належний контакт із хворим, зрозуміти його проблеми і, отже, по-справжньому бути поруч у його хворобі та лікуванні. Автор наголошує, що діагностика захворювання повинна перетворюватися на творчий процес, у якому формуються не тільки бачення патології, а й цілісний і об'ємний образ хворої людини у її розвитку з можливістю пошуку різноманітних засобів впливу на патологію. До речі, у 2004 р. видавництвом «Мс-Львів» під науковою редакцією Н.І.Долішньої видано перший україномовний переклад цього безцінного твору вченого. Другим подібним виданням стала «Шизофренія», що вийшла у цьому ж видавництві теж у 2004 році. Дуже важливо, що написана прекрасною і зрозумілою мовою, книга має такий же якісний переклад (Х.Р.Богут, Н.С.Бреславська, Р.Ю.Богут, О.Л.Лизак). Це дослідження присвячене висвітленню проблем людей, які відрізняються незвичністю думок, вчинків і стосунків, а тому нерідко відкидаються суспільством. У цілому ж у роботі стверджуються гуманістичні принципи психіатрії, вона вчить, як діагностувати і лікувати це захворювання.

Слід відзначити, що особливо активно у царині науки А.Кемпінські працював у останні роки свого життя, коли був уже невиліковно хворий і терпів сильні болі. Захворювання безжально знищувало кістковий мозок, кістки і нерви та прикувало його до ліжка, а кожний рух завдавав величезних страждань. Та думки і ідеї, викладені професором на папері саме тоді, не тільки пережили десятиліття, а й знайшли своїх послідовників. Перевірені часом, ці ідеї й сьогодні не втратили своєї актуальності та залишаються конкретними і змістовними рекомендаціями щодо поліпшення лікувально-діагностичного процесу як у медицині в цілому, так, зокрема, й у психіатрії [8].

За заслуги перед Вітчизною та зразкову діяльність у сфері охорони здоров'я А.Кемпінські був нагороджений Лицарським Хрестом польського Відродження, Золотим Хрестом «За заслуги» та медаллю «За зразкову роботу в галузі охорони здоров'я».

Помер А.Кемпінські 8 червня 1972 року на 54-му році життя у м. Краків і був похований на Сальвадорському цвинтарі. Поховальну церемонію здійснив Митрополит Краківський Кароль Войтила – майбутній Папа Римський. Іменем ученого названо психіатричну лікар-

ню в м. Ярослав та одну із вулиць у м. Краків. Будинок, у якому жив науковець з родиною, був перетворений на гуртожиток для психічно хворих. Медична громадськість Польщі не забуває свого вчителя та лікаря. Його ім'я по праву посідає почесне місце в пантеоні найвидатніших постатей Польщі. Кафедра психіатрії Краківського університету організувала два симпозиуми – у 10-ті та 15-ті роковини від дня смерті вченого. Є багато досліджень його наукової діяльності, рецензій на його роботи. Цим повідомленням і ми хочемо згадати видатного уродженця нашого чудового краю, який до останніх днів свого життя зберіг яс-

ність розуму і надзвичайну енергію та в умовах наближення смерті написав: «Без смерті життя втратило б свій сенс та своє динамічне напруження, стало б безформною, чотиривимірною плазмою. Усвідомлення смерті пов'язане з людською екзистенцією. Людина вмирає, але залишає після себе слово, специфічні для неї жести, емоційний клімат нею створений, а також його якби символи, що були свого часу кинуті в оточуючий світ і в цьому світі існують у той час, як тіло перестало функціонувати [...] І цей знак, кинутий світу, стає безсмертним...» [9] – пер. В. С. Андрух, В. Н. Андрух, М. В. Слободян.)

Література

1. Andruh V. S., Andruh V. N., Slobodjan M. V. Antoni Kempinski – lekar, naukovec' i vchytel' [Anthony Kempinski - a doctor, scientist and teacher]. Arhiv psyhiatrii, 2012, vol. 18, no. 3 (70), pp. 102-104. (In Ukr.)
2. Veselovs'kyj D. Antoni Kempinski - samarjanyn suchasnosti [Anthony Kempinski - modern Samaritan]. Z istorii' Dolyny (zbirnyk krajeznavchych statej), 2012, issue 5. (In Ukr.)
3. Jakubik A., Masłowski J. Antoni Kępiński - człowiek i dzieło [Antoni Kępiński - the man and his work], PZWL, Warsaw, 1981, p. 25. (In Pol.)
4. Murawsk K. Wybrane zagadnienia rozwoju wewnętrznego człowieka w pracach C. G. Junga i A. Kępińskiego [Selected issues of internal development of man in the work of CG Jung and A. Kępiński]. Ossolineum Wrocław, 1983. (In Pol.)
5. Kulesa A., Ryn Zdzisław Kępiński A. Wiara, nadzieja i miłość idą zawsze razem [Faith, hope and love always go together]. Przegląd Lekarski, 1988, issue 45, no. 3, pp. 352-355. (In Pol.)
6. Pytel M. Odbiór prac Antoniego Kępińskiego przez studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w 25 lat po jego śmierci [praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Z. Ryna]. [Reception of works by Antoni Kępiński Jagiellonian University students 25 years after his death [thesis written under the guidance of prof. Z. Ryn]]. Cracow, Collegium Medicum UJ, 1998. (In Pol.)
7. Jakubik A. Antoni Kępiński - homo religiosus [Antoni Kępiński - homo religiosus]. Więź, 1973, issue 26, no. 4, pp. 51-63. (In Pol.)
8. Szymusik A. Antoni Kępiński jako autorytet [Antoni Kępiński as an authority]. Przegląd Lekarski, 1983, issue 45, no. 3, p. 320. (In Pol.)
9. Tischner J. Filozofia wypróbowanej nadziei [The proven philosophy of hope]. Znak, 1974, issue 26, no. 237, p. 331-345. (In Pol.)

АНТОНІЙ КЕМПІНСЬКИЙ (ENTONI, IGNACI-TADEUSZ KĘPIŃSKI): МЕДИЦИНСКАЯ И НАУЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИЗВЕСТНОГО ПОЛЬСЬКОГО ПСИХИАТРА

В. С. Андрух, В. Н. Андрух, М. В. Слободян

Долинська ЦРБ, Івано-Франківська обл.

Аннотация. Стаття посвящена складному життєвому шляху, медичній, гуманітарній і науковій діяльності відомого польського психіатра-практика, психолога, філософа і вченого Антонія Кемпінського. Вчений охоплював широкий круг проблем, стосуючись не тільки до психопатології, нейрофізіології, нейрофармакології, але і до філософії, етнології, психології, соціології. А. Кемпінський прославився не тільки в Польщі, але і в світовій науковій спільноті своїми роботами по теорії інформаційного метаболізму і психіатричної аксіології. Особливо активно вчений працював в останні роки свого життя, коли він був незлічимо хворим. Але його думки і ідеї переживають десятиліття і в сучасній науковій спільноті знаходять послідовників. Польща високо цінує праці самопожертвованого лікаря-психіатра і відомого вченого. Нагадаємо українському психіатричному співтовариству про цю гениальну особистість – уродженця нашої чудесної країни.

Ключевые слова: життєвий шлях, медична і наукова діяльність, психіатрія, Антоній Кемпінський.

ANTHONY KEMPINSKI (ENTONI, IGNACY-TADEUSZ KĘPIŃSKI): MEDICAL AND SCIENTIFIC ACTIVITIES OF FAMOUS POLISH PSYCHIATRIST

V. S. Androukh, V. N. Androukh, M. V. Slobodyan

Dolyna CDH, Ivano-Frankivsk region

Summary. This article is devoted to the life path, medical, humanitarian, and scientific activity of a famous Polish psychiatrist, philosopher, and scientist Anthony Kempinski. In his scientific works a wide range of problems is researched, which are related not only to psychopathology, neurophysiology, neuropharmacology but also to philosophy, ethnography, psychology, and sociology. Anthony Kempinski is famous in a world's science for works in a theory of information metabolism and psychiatric axiology. During last years of life, the scientist was working particularly active, when he was already terminally ill. But his thoughts and ideas go through decades and find their followers even in a modern scientific world. Poland highly appreciates works of self-devoted psychiatrist and famous scientist. Let's recall Ukrainian psychiatric community about this brilliant individual – the son of our beautiful country.

Key words: life path, medical and scientific activities, psychiatry, Antony Kempinski.